

SMÅLÄNDSKA SAGOR – ALLAS SAGOR

Text och foto: Thomas Lissing
Tiptap ord&bild
2023-03-15
För Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg

Småländska sagor – allas sagor

Innehåll:

1 Småländska sagor – mål, bakgrund och dokumentation

1.1	Inledning	4
1.2	Projektet Småländska sagor	4
	1.2.1 Bakgrund	4
	1.2.2 Projektbeskrivning	5
	1.2.3 Projektets parter	5
	1.2.4 Projektets målgrupp	6
1.3	Mål och frågeställningar	6
	1.3.1 Mål	6
	1.3.2 Frågeställningar	6
1.4	Projektet initieras och utformas	7
	1.4.1 Kommun A 24 maj 2022	7
	1.4.2 Kommun B 30 maj 2022	7
	1.4.3 Kommun C 1 juni 2022	8
1.5	Projektets dokumentation	9

2 Småländska sagor – genomförandefasen

2.1	Inledning	10
2.2	Deltagarträff i Kommun B 13 oktober 2022	11
	2.2.1 Observationer	11
	2.2.2 Reflektioner	13
2.3	Deltagarträff i Kommun C 17 november 2022	15
	2.3.1 Observationer	15
	2.3.2 Reflektioner	17
2.4	Deltagarträff i Kommun A 5 december 2022	18
	2.4.1 Observationer	19
	2.4.2 Reflektioner	20

3 Småländska sagor - utvärdering

3.1	Återkoppling från aktivt deltagande parter	21
3.2	Utvärdering av specifika områden	22
	3.2.1 Deltagargruppens sammansättning	22
	3.2.2 Deltagargruppens engagemang och utveckling	22
	3.2.3 Lokalen	23
	3.2.4 Fika	23
	3.2.5 Rast	23
	3.2.6 Pysselstund	24
	3.2.7 Tidsram	24
	3.2.8 Antal träffar	24
	3.2.9 Uppföljning	25
	3.2.10 Effekter för deltagarna	25
	3.2.11 Övriga synpunkter	26

3.3	BiBK's uppsatta mål	27
3.3.1	Mål 1	27
3.3.2	Mål 2	27
3.3.3	Mål 3	28
3.4	BiBK's medskickade frågeställningar	28
3.4.1	Fråga 1	28
3.4.2	Fråga 2	29
3.4.3	Fråga 3	29
3.4.4	Fråga 4	29

4 Småländska sagor – handledning

4.1	Kommunikation	30
4.2	Kontaktvägar och roller	30
4.3	Deltagargruppen	30
4.4	Lokalen	31
4.5	Tidsram	32
4.6	Berättelser och berättande	32
4.7	Fika	32
4.8	Rast	33
4.9	Pysselstund	33
4.10	Läsfrämjande och uppföljning	34

Väska med rekvisita för Småländska sagor.

1 Småländska sagor – mål, bakgrund och dokumentation

1.1 Inledning

Småländska sagor är ett läsfrämjande projekt för barn och unga som genomfördes på tre platser i i södra Sverige under hösten 2022. Bakom projektet står Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg i samarbete med Berättarnätet i Kronoberg, samt folkbiblioteken i tre olika kommuner. Denna rapport redogör för projektets syfte och målsättning, redovisar dess genomförande, utvärderar dess utfall och ger handledning för framtida projekt av samma eller liknande karaktär.

Texten är till stor del anonymiserad. Kommunernas namn är utelämnade och deltagande från respektive bibliotek och skola eller daglig verksamhet nämns utifrån profession.

1.2 Projektets bakgrund, målsättning och initiering

1.2.1 Bakgrund

Kulturnämnden i Region Kronoberg enades vid sammanträde 8 oktober 2021 i en önskan om att genom en punktinsats arbeta för att stärka läsfrämjandet i länet. Medel avsattes efter beslut till Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg, med förtydligandet att *de småländska sagorna kan erbjudas som en del av vårt kulturella sammanhang – inom ramen för läsfrämjande verksamhet.*

Kulturnämnden i Region Kronoberg arbetar efter ett nationellt uppsatt kulturpolitiskt program såväl som regionalt antagna riktlinjer och målsättningar. De senare specificeras i *Kulturplan Region Kronoberg 2022-2024*, som antogs av regionfullmäktige hösten 2021. Kulturplanen inleds med de sammanfattande orden: *Vi vill att Kronoberg ska erbjuda ett hållbart och inkluderande kulturliv med både bredd och spets.*

Sedan 1 januari 2020 är Barnkonventionen svensk lag. Den, liksom en rad andra inkluderande variabler, genomsyrar målsättningarna i den regionala planen. Särskild vikt läggs här på barns rätt till kultur, på lika villkor. Här betonas också litteraturens och läsningens betydelse.

Läsförmåga hänger nära ihop med välmående och delaktighet i samhällslivet. Mellan 2007 och 2018 har andelen unga som läser böcker halverats. Samtidigt har de omfattande insatser som genomförts de senaste åren haft positiv effekt. Mot bakgrund av läsdelegationens förslag på insatser fortsätter arbetet med att ge barn och unga mer likvärdiga förutsättningar för god läsförmåga och ökad läslust.

Biblioteksutveckling bedriver själva inte läsfrämjande arbete utan har till uppgift att stödja folkbibliotekens utveckling inom området. Uppdraget från Region Kronoberg behövde därför ske i samarbete med en eller flera kommuner, och frågan ställdes till tre sydsvenska kommuner (här kallade A, B och C). Alla tre valde att delta i projekt Småländska sagor, tillsammans med Berättarnätet i Kronoberg.

1.2.2 Projektbeskrivning

Inför starten 2022 beskriver Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg projektets utformning:

I projektet "Småländska sagor - allas sagor", utforskar tre olika folkbibliotek, Berättarnätet i Kronoberg och Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg hur man kan arbeta läsfrämjande genom berättande och sagor för målgrupp barn, unga (och i vissa fall även vuxna) med funktionsnedsättningar. Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg kommer att följa projektet och studera vilka slutsatser som kan dras och hur man eventuellt kan sprida goda erfarenheter från projektet vidare till andra intressenter.

I projektbeskrivningen har "allas sagor" lagts till i projektnamnet:

Namnet på projektet handlar om att utforska berättelsen som sådan och att genom olika uttryck erfara just den småländska sagan. "Allas sagor" kopplar till sagotraditionen över hela världen och den universella sagan men också till "din och min saga". Allas sagor kopplar också till att alla (barn, unga och vuxna) oavsett förmåga har rätt att utvecklas, höras, aktivt delta och rätt att utveckla sin egen kulturella identitet i det demokratiska samhället. Folkbiblioteket kan själva eller tillsammans med andra aktörer i olika grad främja och stärka tilltron till den egna förmågan och vara en möjliggörare för barnets aktiva deltagande.

Projektet består av en övergripande helhet som delas in i flera delprojekt. Dessa ska planeras och genomföras i respektive kommun, utifrån de förutsättningar som finns där. Det handlar till exempel om de olika målgruppernas sammansättning och behov, lokaltillgången samt kommunens och personalens egna önskemål kring genomförandet. Delprojekten omfattar planering, genomförande och utvärdering av 3–5 tillfällen med aktiviteter med en och samma grupp i respektive kommun.

Tidsmässigt delas projektet in i tre faser:

- Planeringsfas: april – augusti 2022
- Genomförandefas: september – december 2022
- Sammanfattning och utvärderingsfas: januari – mars 2023

1.2.3 Projektets parter

- Projektägare är **Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg**, som leder det övergripande projektet och för dialog med övriga intressenter. BiBK bistår med information och ansvarar för att projektet dokumenteras och utvärderas.
- **Berättarnätet** är medägare i projektet och planerar och driver delprojekten tillsammans med respektive folkbibliotek. Samverkar genom en berättarpedagog, som bjuder in till och genomför aktiviteter med deltagargruppen i respektive delprojekt.
- **Folkbiblioteket** är medägare i projektet, som bjuder in och för dialog med målgruppen. Genomför aktiviteter tillsammans med berättarpedagogen. Står för lokaler och projektledning av respektive delprojekt, samt ansvarar för att förbereda material och innehåll. Utvecklar sin läsfrämjande roll i förhållande till både målgruppen och samverkansparterna, samt bidrar med stöd och handledning till bibliotekspersonalen.

1.2.4 Projektets målgrupp

Barn och unga är en särskilt prioriterad målgrupp för kulturpolitikens alla nivåer, slås fast i Kulturplan Kronoberg 2022-2024. Där påpekas också att biblioteken är lagskyldiga att ägna särskild uppmärksamhet åt bland andra personer med funktionsnedsättning.

I projekt Småländska sagor – för alla har Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg valt att arbeta med målgruppen barn och unga med funktionsnedsättning.

Barn och unga med funktionsnedsättning inkluderas och prioriteras i praktiken sällan eller bara ibland i folkbibliotekens verksamhet. Samtidigt har flera kommuner senaste tiden uttryckt att man vill eller precis påbörjat ett arbete med barn, unga och tillgänglighet när det gäller tex medier, läsfrämjande, programverksamhet mm. I den nya regionala biblioteksplanen för Blekinge och Kronoberg finns flera perspektiv och utvecklingsområden som kopplar till målgruppen och denna typ av arbete.

1.3 Mål och frågeställningar

1.3.1 Mål

Den övergripande visionen hos Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg är att *alla barn och unga med funktionsnedsättningar i Blekinge och Kronoberg och på lika villkor ska få ta del av och utöva kultur, berättande, läsning.*

Målsättningen för *Småländska sagor – allas sagor* formuleras i projektbeskrivningen i tre punkter:

- *Att de barn och unga som inbjuds i delprojekten ska få inta platsen biblioteket och ges frihet och kraft att upptäcka och utöva läsning, berättelser och berättande på olika och egna sätt genom medskapande.*
- *Att bibliotekspersonalen i projektet tillsammans med personal från Berättarnätet ska utforska olika roller erfarenheter och metoder genom detta läsfrämjande projekt. Erfarenheterna kan sedan spridas och uppmuntra fler folkbibliotek att arbeta med målgruppen kring samma syfte och mål.*
- *I alla delar av projektet ska särskild hänsyn tas till barnkonventionen.*

Sagobygden, som drivs av den ideella föreningen Berättarnätet, deltar som aktiv part i genomförandet och betonar i sin målsättning vikten av att förmedla det immateriella kulturarvet:

- *Vi vill i detta projekt berätta småländska sagor. --- Genom projektet vill vi göra detta gemensamma kulturarv tillgängligt för barn med funktionsvariationer.*

1.3.2 Frågeställningar

Förutom den ovan angivna målsättningen formulerade Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg fyra konkreta frågeställningar att ta med i arbetet:

- *Med vilka metoder kan läsfrämjande genomföras genom det muntliga berättandet av sagor bland barn och unga med funktionsnedsättning?*
- *Hur kan folkbiblioteket samverka med andra för att öka graden av delaktighet bland*

barnen?

- *Vilka komponenter är viktiga för att öka delaktigheten i gruppen?*
- *Vilka roller och kompetenser utvecklade personal från biblioteket respektive berättarnätet?*

1.4 Projektet initieras och utformas

I månadsskiftet maj – juni 2022 hölls uppstartsmöten i respektive kommuner, där samverkansparterna träffades på plats. Under mötena diskuterades upplägg och förväntningar inför det kommande arbetet. Parterna fick samtidigt möjlighet att presentera sig för varandra. Nedan ges sammanfattningar av mötenas innehåll, hämtade ur mötesanteckningar gjorda av BiBK.

1.4.1 Kommun A 24 maj 2022

Plats: Stadsbiblioteket i kommun A.

Närvarande: Biblioteksmedarbetare 1 kommun A och biblioteksmedarbetare 2 kommun A från medverkande bibliotek. Camilla Ek, berättarpedagog vid Sagobygden. Lisa Elmers och Sara Wijk, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg.

Under mötet framkom i korthet följande:

- De båda biblioteksmedarbetarna är bibliotekarie respektive biblioteksassistent och har gått Muntligt berättande i förskola vid LNU. De arbetar aktivt med berättande och pedagogik i sitt jobb. De har inte så stor erfarenhet av funktionshindrade barn i grupp, men ska framöver jobba med detta, så det ligger i linje med Småländska sagor. De båda biblioteksmedarbetarna vill mycket gärna ha en delaktig roll vid träffarna.
- Målgruppen är vid mötet inte bestämd. Man diskuterar olika möjligheter, som omsorgsfritids, särskola och FUB.
- De båda biblioteksmedarbetarna vill helst att träffarna ska ske på fritiden, istället för på skoltid.
- Man anser att gruppen bör vara liten för att kännas trygg och föreslår ungefär tio personer. Möjligheten att köra helgrupp och dela in i mindre grupper diskuteras.
- Det är viktigt att i förväg känna till gruppens förutsättningar och att redan från början skapa trygghet och igenkänning. Samtidigt vara observanta på fördomar och inte förutsätta något.
- De båda biblioteksmedarbetarna vill att innehållet inte är för planerat, utan man kan planera början och sedan utforska ihop med barnen. Innehållet kan vara flexibelt mellan gångerna.
- Som plats för träffarna föreslår de båda biblioteksmedarbetarna en sal i kommunens stadsbibliotek. Rummet är visserligen stort och ödsligt och har insyn utifrån, men har bättre akustik än det rum som annars används för sagostunder.
- För att kunna gå vidare krävs att enhetschefen för biblioteket i kommun A, godkänner överenskommelsen.

1.4.2 Kommun B 30 maj 2022

Plats: Centralortens bibliotek, kommun B.

Närvarande: Bibliotekschef kommun B, biblioteksmedarbetare kommun B, Camilla Ek, berättarpedagog vid Sagobygden. Emelie Lavesson och Sara Wijk, Biblioteksutveckling Blekinge

Kronoberg.

Under mötet framkom i korthet följande:

- Bibliotekschefen har arbetat mycket med berättande, även utbildat i att leda läs- och skrivarkurser tillsammans med funktionsnedsatta.
- Biblioteksmedarbetare kommun B är barnbibliotekarie med stort fokus på de yngre.
- Camilla är berättarpedagog i Sagobygden, som tidigare arbetat i förskolan och då parallellt sysslat med teater, musik och berättande.
- Emelie arbetar med tillgänglighetsfrågor på Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg.
- Lisa Elmers (ej närvarande) och Sara på Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg varit med och kickat igång projektet, som nu Emelie och Lisa tar över.
- Biblioteket har sedan 2018 arbetat aktivt med att nå en funkispublik. Bibliotekschefen berättar att det vid träffarna alltid funnits inslag av kreativt skapande. Besökarna har kunnat välja mellan skrivande, berättande eller skapande med material som finns på plats.
- Biblioteket har nyligen fått medel av BiBK till ett liknande projekt om känslor, som annan personal ansvarar för.
- Tidigare besökare har framför allt varit från vuxensärskola och daglig verksamhet, och efter samtal har biblioteket beslutat att det är dem man vill jobba med även i Småländska sagor. Gruppen beräknas bli 8-15 personer, plus eventuella ledsagare eller personal. De har alla olika funktionshinder och vissa vet man inte hur mycket de förstår, men alla är lätta att kommunicera med.
- Bibliotekschefen betonar att erfarenheten visat att programinnehållet bör vara specifikt, tydligt och avgränsat. Det ska samtidigt vara öppet och ge plats för allas tankar och uttryck så de känner sig delaktiga.
- Camilla berättar hur hon arbetar och vilka metoder hon använder, såsom TAKK, sagolek, rörelse och interaktion genom så kallad call and response.
- Gällande träffarnas innehåll diskuteras hur deltagarna kan involveras i berättandet och skapandet. Bibliotekschefen föreslår momenten skapa med händerna, rörelse, sång, trumma och möjligheten att låna böcker.
- Biblioteket vill att Camilla sköter berättandet, men att rollerna inte har strikta gränser utan går att justera. Bibliotekets personal planerar skapandet, fixar fram material och deltar i det kreativa arbetet.
- Kommun B önskar tre tillfällen, eftersom man har mycket annat på gång. Man föreslår förmiddagar med en starttid kl 9.00. Helst under september och oktober, en gång i veckan med maximalt två veckors uppehåll.
- Till plats för träffarna föreslås antingen sagorummet nere i barnavdelningen eller det stora rummet på andra våningen, beroende på antal deltagare och deras eventuella fysiska hjälpmedel. Skapandet vill man helst ska ske i bibliotekets skapandeyta direkt innanför entrén på bottenvåningen.
- För att gå vidare behöver biblioteket specificera vilken personal som ska involveras i projektet.

1.4.3 Kommun C 1 juni 2022

Plats: Skolan D, Kommun C.

Närvarande: Biblioteksmedarbetare kommun C. Lärare särskolan 7-9 på skolan D. Camilla Ek, berättarpedagog vid Sagobygden. Emelie Lavesson och Sara Wijk, Biblioteksutveckling Blekinge

Kronoberg.

Under mötet framkom i korthet följande:

- Biblioteksmedarbetare kommun C är barnbibliotekarie och verksamhetsutvecklare.
- Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren berättar att biblioteket redan nu erbjuder program för olika åldrar, men att vissa barn inte kommer. De ställer sig frågan hur biblioteket kan nå ut och arbeta för att fler känner sig inkluderade.
- Läraren berättar att hon har mycket goda erfarenheter från när sagopedagoger mött särskoleelever i grannkommunen, och vill därför jättegärna vara med i projektet.
- Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren presenterar tre kollegor som eventuellt kan komma att involveras i projektet; en bibliotekarie, en biblioteksassistent och en bibliotekspedagog.
- Målgrupp är särskolans klass 7-9, en högpresterande grupp enligt läraren. Det är en rätt samlad grupp på 11 elever, med till exempel autism och adhd. Tio av dem går på särskolan och en är hemmasittare, och man vill gärna föra ihop gruppen igen.
- 6 elever i särskolans åk 4-6 har också föreslagits, men pedagogerna därifrån uteblev från mötet på grund av missförstånd. Det diskuteras om båda grupperna kan ges tillfälle att delta, men man enas slutligen om att det är bättre att fokusera på en av dem och hoppas kunna genomföra något liknande med den andra vid senare tillfälle.
- Läraren önskar att få in skrivandet i projektet, att få eleverna att förstå hur en berättelse är uppbyggd och få dem att intressera sig för läsning.
- Läraren berättar att tryggheten är viktig. De aktuella eleverna gillar att skapa, men också är rädda för att göra fel. Beslut tas om att de ska få information och ett foto i förväg för att känna sig säkrare.
- Idag finns ingen upprättad kontakt mellan särskolan och biblioteket i samhället D, så ett önskemål är att eleverna får komma dit och lära känna lokalerna och personalen. Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren berättar att de har meröppet, så risken finns att de blir störda av andra.
- Gällande träffarnas innehåll diskuteras hur mycket ramar som behövs. En grovplanering förespråkas, men ändå utrymme för ungdomarna att vara med och styra innehållet.
- Förmiddagar passar både bibliotek och särskola bäst, och att köra en gång i veckan. Tiden sätts till 9-11.30 och man bokar in onsdagarna i vecka 42, 43, 45, 46 och 47.
- Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren berättar att bibliotekets personal gärna vill vara delaktiga, men också lyssna, lära och finnas till hands för gruppen.
- För att komma vidare behöver en lämplig lokal hittas.

1.5 Projektets dokumentation

Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg ansvarar för att projekt Småländska sagor dokumenteras, för att de erfarenheter som görs under tiden ska kunna tillvaratas. Detta genom en extern resurs som följer projektet. Syftet är att de lärdomar som blir resultatet sedan ska finnas tillgängliga för framtida bruk.

Under planeringsfasen fick undertecknad, Thomas Lissing, uppdraget att genomföra själva dokumentationen och skriva denna rapport. Jag är verksam som frilansjournalist och författare i Växjö, med tidigare erfarenhet av omfattande informations- och dokumentationsuppdrag åt offentlig sektor. Dessa har bland annat resulterat i ett antal skrifter åt länsstyrelser och kommuner. Inför arbetet med Småländska sagor delgavs jag först de styrdokument, kontaktuppgifter och

mötesanteckningar som redan fanns. Det blev också överenskommet att jag skulle närvara vid tre av projektets sammankomster, en i respektive kommun.

Under hösten 2022 besökte jag tre träffar: på biblioteket i kommun B den 13 oktober, skolan D den 17 november (kommun C) och skolan E den 5 december (kommun A). Vid dessa träffar observerade och antecknade jag i detalj vad som skedde och sades under själva berättar- och pysselstunden, samt vid det efterföljande uppföljningssamtalet mellan berättare och närvarande personal. Med deltagarnas tillåtelse tog jag också ett flertal bilder vid varje tillfälle. Jag höll vid dessa träffar en mycket låg profil, för att inte störa gruppen eller påverka deras upplevelser. Efter önskemål från BiBK har rapporten anonymiserats. Kommunerna anges som A, B och C, och personal vid biblioteken och skolor/daglig verksamhet förekommer utifrån profession. Medverkande från BiBK och Berättarnätet står dock med sina rätta namn.

Jag har intervjuat ett flertal av de aktiva parterna, berättare såväl som respektive kommuners representanter, både under pågående projekt och efter att det avslutats. Detta har främst skett per telefon, av praktiska skäl. Jag har också fått ta del av ett flertal skrivna utvärderingar från samma personer. Dessa styrdokument, intervjuer, utvärderingar och egna observationer ligger till grund för denna rapport, som i huvudsak är skriven under januari-februari 2023. Jag har också haft Kulturplan Kronoberg 2022-2024 och Region Kronoberg kulturnämnds offentliggjorda mötesprotokoll som underlag.

2 Smäländska sagor – genomförandefasen

2.1 Inledning

Av de sammanlagt tolv träffar som genomfördes under hösten 2022 deltog undertecknad vid tre, en i respektive kommun, med syfte att dokumentera i text och bild. I denna avdelning av rapporten presenteras gjorda observationerna för var och en av dessa samt därefter reflektioner.

Observationerna ger en kronologisk och innehållsmässig bild av hur träffarna gick till, utan vidare värderingar. De efterföljande reflektionerna återger dels de utvärderande samtal som på plats uppstod mellan berättare och närvarande personal före, under eller efter respektive träffs genomförande och dels mina egna reflektioner i efterhand.

Det är värt att notera att förutsättningarna för de tre kommunernas deltagarträffar inom projekt Smäländska sagor har varit olika. Lokalens beskaffenhet, personalens aktiva eller passiva roll under träffarna samt inte minst deltagargruppens sammansättning skiljer sig åt mellan dem. Detta framgår i observationerna nedan, och behandlas senare i utvärderingen.

Det är också värt att notera att de träffar som här skildras utgör tre av sammanlagt tolv sammankomster. Den slutliga utvärderingen, i kapitel 3, görs ur ett helhetsperspektiv med samlade erfarenheter från samtliga träffar.

Jag vill också framhålla att jag själv under dessa besök i grupperna höll en mycket låg profil. Vid samtliga tillfällen fick jag tillfälle att presentera mig för gruppen innan sagoberättandet tog vid, för att deltagarna skulle känna sig trygga med min närvaro. Jag fick vid dessa presentationer också klartecken av samtliga att ta bilder i lokalen. Därefter höll jag mig i bakgrunden under hela träffen, antecknade vad som hände och såg till att inte störa deltagarnas koncentration när jag fotograferade. Av hänsyn till dem och deras anhöriga eller målsmän är flertalet bilder ändå tagna ur vinklar som

låter deltagarna vara anonyma.

2.2 Deltagarträff i kommun B 13 oktober 2022

Träffen ägde rum på centralortens bibliotek i kommun B, i en samlingslokal på andra våningen. Detta var den tredje och sista träffen för deltagarna.

Gruppen bestod vid det här tillfället av åtta personer, hälften killar och hälften tjejer. Flertalet var i 20–30-årsåldern utom en som var runt 50-årsåldern. En av de yngre använde rollator fram till dörren, i övrigt förekom inga tekniska hjälpmedel. Förutom deltagarna fanns tre ledsagare på plats. Medverkade under träffen gjorde bibliotekschefen, lärare från Särvox samt en barnbibliotekarie. Berättare var Camilla Ek, från Sagobygden.

Träffen var schemalagd till klockan 13.00-15.00

2.2.1 Observationer

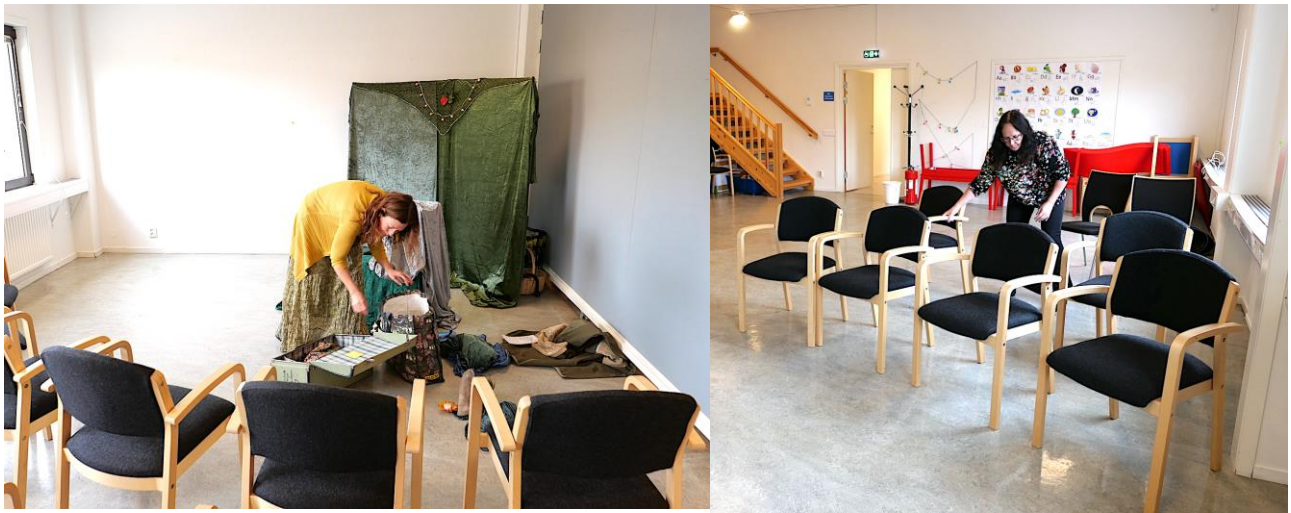
Lokalen är ett stort rum om cirka 10 x 10 meter med fönster längs hela ena väggen. Den är ganska kal, med vita väggar och ett blankt ljusgrönt linoleumgolv. Vid ytterväggen finns en skärmvägg som delar av en knapp fjärdedel av rummet. Den inre hälften av rummet upptas till stor del av ett långt bord med plats för 15-20 personer.

Vid fönsterväggen står också ett bord på snedden, med böcker på temat sagor och folktro framlagda och uppställda.

Jag kommer dit kl. 12.30, då bibliotekschefen är i färd med att ordna med fikar och sedan börjar arrangera ett tiotal stolar i en dubbel halvcirkel framför den blivande scenen i det avskärmade hörnet.

12.35 anländer Camilla Ek och börjar omedelbart ställa iordning scenen. Två klädställningar med ett grönt tyg över blir en fond, framför den placerar hon en bänk som täcks med liknande tyg. Hon drar ner två persienner närmast scenen, vilket dämpar ljuset en aning.

Runt 12.45 börjar deltagarna anlända. En av dem ger Camilla en teckning med hjärtan på, för att det är sista gången de ses och hon säger att hon kommer att sakna Camilla och träffarna. Camilla småpratar med henne och de andra deltagare som är först på plats. Övriga är lite försenade och kommer först strax efter klockan ett. Ett missförstånd har uppstått, de trodde det började en kvart över ett.

Camilla Ek, Sagobygden, gör iordning scenografin i kommun B. Bibliotekschef, kommunens bibliotek, sätter fram stolar.

Camilla ställer sig i den uppbyggda scenmiljön och berättar först för publiken vad som kommer att hända. Sedan pratar hon om förra träffens saga; om tuppen som hittade ett mynt av guld på gödselstacken. Hon ställer frågor och låter eleverna själva komma ihåg och återberätta. Hon utelämnar ord och låter dem fylla i. Flera deltagare är engagerade och lever med i berättelsen, och svarar på frågorna. Ibland skojar Camilla med dem och återger felaktiga saker för att väcka reaktioner. Hon gestikulerar och vänder sig med hela kroppen mot dem som hon vill ha svar av. Hon pekar också tydligt på dem som vill säga något för att ge dem ordet.

I en gemensam startritual gnuggar alla händerna, och sedan knackar Camilla på sin sagoväska. Efter lite hjälp från publiken får hon upp den, och sagan börjar. Hon berättar sagan ”Den förtrollade pissepottan”. Alla i publiken skrattar och lever sig in i berättelsen.

- Kan ni flyga som pottan? Frågar Camilla, och snart håller alla deltagarna armarna rakt ut. Efter sagans slut sjunger Camilla en egenkomponerad visa som sammanfattar den. Hon får spontana applåder.

Totalt varar sagoberättandet knappt tjugo minuter.

Från en av deltagarna får Camilla en teckning.

- Nu ska vi se om ni kommer ihåg den, säger Camilla. Hon ställer därefter frågor om innehållet i

dagens saga med hjälp av ledande frågor. Även här utelämnar hon ord och låter deltagarna fylla i. Läraren från Särvox ställer sig därefter bredvid Camilla på scenen ber publiken sjunga låten "Lika bra". Hon tecknar samtidigt och uppmuntrar deltagarna att härma rörelserna. Det går lite trögt i början men sedan faller flertalet in i refrängen.

-Nu ska ni få ett sagokort igen, säger Camilla efter sången. Hon pratar om att det är sista gången de ses och understryker hur mycket hon tyckt om att träffa dem. Hon får spontant motsvarande respons från deltagarna. På sagokortet finns en bild av kungadockan i pottan, från dagens saga.

Läraren från Särvox tackar av Camilla framför publiken. En av deltagarna överräcker en bock i trä, ull och näver, som de gjort i samarbete med dagliga verksamheten i grannorten. Hon berättar ivrigt och detaljerat för Camilla hur man tillverkar bocken. Bibliotekschefen avtackas därefter med ett keramikpäron.

Camilla delar sedan ut kastanjer ur en korg, som ett tack för de här gångerna. Klockan är cirka 13.50 när Camilla säger:

-Nu ska ni få ta era stolar till bordet, och få fika och sedan skapa lite.

Ljuset tänds i hela lokalen. En av deltagarna skyndar fram till Camilla för att visa hur hon skrivit ner den förra träffens saga i en liten bok, för att komma ihåg den.

Alla sitter sedan runt långbordet och äter kakor och dricker saft. Både biblioteksmedarbetaren, bibliotekschefen och läraren serverar. Stämningen är god och flera pratar och skojar med varandra.

Fem över två säger bibliotekschefen, som sitter vid ena kortändan: - Ska vi prata lite om sagor? Hon har framför sig en hög med böcker som hon berättar om. Hon spinner vidare på temat i Camillas saga och presenterar böcker om bland andra skogsrået och prinsessan Viktoria.

Biblioteksmedarbetaren fyller i med böcker om vampyrer, snömän och "Prinsessan på ärten". De uppmuntrar deltagarna att titta på det förberedda bokbordet innan de ska gå hem.

Fem minuter senare initierar Camilla skapandet. De ska göra varsin kungakrona. Det är ett enkelt pyssel, ett färdigstansat ark att färglägga och sedan fästa ihop med ett gem. Engagemanget är varierande; någon vill inte alls medan en annan målar frenetiskt långt efter alla andra är klara. När pysslandet ebbar ut, klockan fem i halv tre, börjar Camilla berätta en saga vid bordet. Det är en berättelse som görs tillsammans efterhand, och hon låter deltagarna fylla i och föra berättelsen framåt. Det tar drygt fem minuter att nå fram till ett slut, sedan blir det en gemensam applåd.

Camilla berättar därefter kort om lindormen, och visar en liten miniatyrfigur. Den skickas runt och alla får klappa lindormen. En av deltagarna börjar gäspa ljudligt, och runt klockan 14.40 bryter man upp. Några rusar efter jackorna, andra stannar till vid bokbordet och kollar in vad som ligger där.

När alla deltagare och ledsagare lämnat lokalen sätter sig Camilla och läraren ner en stund. De diskuterar dagens träff och deltagarnas engagemang. Kort därefter ansluter bibliotekschefen till samtalet.

2.2.2 Reflektioner

Under det efterföljande samtalet var bibliotekschefen, Camilla och läraren överens om hur bra projektet har varit och hur mycket deltagarna uppskattat de tre tillfällena. De är alla överväldigade av deltagarnas positiva respons och imponerade av den utveckling som skett i takt med de tre träffarna.

Några repliker:

- Det har varit så mycket humor, skratt och glädje! Samtidigt har vi fått med vad som krävs för en berättelse, och hur den är uppbyggd. Jag är särskilt glad att vi kunnat improvisera fram en saga.

(Camilla)

- Så mycket kärlek! Och hon grät, S (deltagaren som överlämnade teckningen). Det är så himla tråkigt sa hon. Hon undrade var Sagobygden låg och om hon kunde få komma och hälsa på.

(Camilla)

- Det var intensivt! A pratar hela tiden. Men jag är förvånad, hon minns ju hela sagorna. (Läraren)

- Alla har gjort framsteg, även B som var så försiktig och skeptisk i början satte sig längst fram och lät sig ryckas med i dagens sagas rörelser. (Läraren)

- De har lånat mycket böcker, de stod ju i kö vid disken nu där nere. (Bibliotekschefen)

Alla tre var eniga om att en fortsättning hade varit önskvärd. Bibliotekschefen påpekade att ett besök på Sagobygden hade kunnat vara ett fint avslut på projektet.

Min egen upplevelse är att Camilla genom sitt framträdande hållit gruppen och rummet tryggt och säkert i sin hand. Med värme och lyhördhet, liksom med livliga teatraliska uttryck, får hon publiken intresserad och delaktig. De känner sig sedda och trygga i sammanhanget. Flertalet vågar svara på frågor eller delta i återberättande. Koncentrationen är så länge Camilla står i centrum total och deltagarna lever sig in i berättandet.

Det märks dock tydligt att detta tar på deras energi, för under efterföljande bokprat och pysselstund sviktade koncentrationen för flera deltagare.

Utan att ha varit med vid tidigare tillfällen kändes det ändå tydligt att gruppen på bara två tidigare tillfällen formerat sig och skapat känslomässiga band till Camilla. Deltagarna hade roligt och uppskattade stunden tillsammans. Att en av dem gav Camilla en teckning och en annan stolt visade upp sina anteckningar från förra gången visar att träffarna betytt mycket för dem på ett personligt plan. Likaså verkar träffarna ha stimulerat till eget läsande och lånande av böcker.

Teckning överlämnad till Camilla av deltagare i kommun B.

2.3 Deltagarträff i kommun C 17 november 2022

Träffen ägde rum på skolan D i kommun C, i skolans bibliotek.

Detta var den fjärde av sammanlagt fem träffar för gruppen.

Gruppen bestod vid det här tillfället av sex elever i högstadietåldern, fem killar och en tjej. Med under träffen var barnbibliotekarie/verksamhetsutvecklare och särskolepedagog, samt som åhörare i bakgrunden ytterligare en lärare och en bibliotekspersonal.

Berättare var Camilla Ek, från Sagobygden.

Träffen var schemalagd till klockan 09.00-11.30.

2.3.1 Observationer

Lokalen är ett skolbibliotek av relativt liten storlek; ett rum med fönster längs hela ytterväggen åt väster. Inredningen består av bokhyllor, utlåningsdisk, ett bord med ett tiotal platser, spridda fåtöljer samt en cirkelformad gradäng på den öppna delen av golvytan.

Istället för att ha scenen framför gradängen, med utsikt genom fönstren för deltagarna, har Camilla valt att anordna den in mot lokalen. Hon har skapat en bakgrund av upphängda tyger i mörkblått och grått, samt en svagt lysande ljusslinga. Direkt innanför entrédörren står en fåtölj med ett LED-blockljus och dekorationer samt en skylt med texten "Välkommen". Framför scenen fungerar en handfull fåtöljer samt gradängens baksida som deltagarnas sittplatser.

Gardinerna är fråndragna och ljuset i taket något dämpat under träffen. Lokalen är också förhållandevis ljuddämpad. Endast bitvis läcker ljud in från korridoren utanför, då andra elever passerar där.

Camilla gör klar scenografin inför Småländska sagor i skolans bibliotek.

Kl 09.15 kommer eleverna in. De sätter sig längs kanterna och vill först inte sitta direkt framför Camilla och scenen. Camilla inleder med att gå igenom förra gångens saga och dess tema. Det blir en diskussion om man verkligen får lov att ta andras saker eller inte. Eleverna är uppenbart svårstartade och deltar till en början något motvilligt.

Kl 09.20 delar Camilla in eleverna två och två, och ger dem en berättarövning.

- Ni ska berätta för er kompis om er morgon. Medan ni berättar kommer jag visa upp ett föremål, och då ska det komma med i er berättelse.

Deltagarna är till en början tysta och det går trögt att få igång samtalet. Camilla håller upp ett rådjur, ett guldfärgat halsband, en klädnypa med mera och snart flyter det på bättre. Berättandet kommer igång, men det hörs också suckar och protester. Barnbibliotekarien/verksamhetsvecklare och särskolepedagogen kliver in och deltar aktivt i övningen för att få igång elevernas berättande.

Kl 09.28 ber Camilla dem att byta berättarkompis.

- Nu kommer jag att ge er en fråga, så får ni berätta svaren för varandra.

Första frågan är "Hur fick igelkotten sina taggar?", och Camilla uppmanar dem att hitta på så fantasifulla förklaringar de kan. Nästa fråga lyder "Hur kom stjärnorna upp på himlen?".

De som vågar får sedan berätta inför hela gruppen vad de sagt, och Camilla berömmar dem för deras fantasi och mod.

Kl 09.33 bryter Camilla övningen:

- Nu får ni sätta er tillrätta, så ska jag bjuda er på en berättarstund!

Hon betonar först vikten av att lyssna när någon annan berättar för att man själv ska bli lyssnad på. Därefter drar hon tre kortare berättelser som alla handlar om näcken och bäckhästen. Just det ämnet hade önskats förra gången av en av deltagarna, som nu dessvärre var frånvarande på grund av

sjukdom.

När Camilla börjar berätta blir det fullkomligt tyst och uppmärksamheten är total hos deltagarna.

Kl 09.45 är berättelserna klara och Camilla inleder ett samtal om näcken. Hon tackar sedan deltagarna för deras uppmärksamhet och konstaterar att detta är fjärde besöket på skolan och att bara ett återstår. Innan eleverna går på rast kl 09.50 delar hon ut vykort föreställande näcken och bäckhästen till deltagarna, för att de ska minnas berättelserna.

Under rasten spelar deltagarna bordtennis i korridoren utanför. Camilla och barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren stämmer av hur läget är i gruppen, och summerar vad de fyra tillfällena inneburit för dem.

Kl 10.10 är rasten slut och eleverna kommer in i rummet.

Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren visar dem till det stora bordet som står i rummets inre del, och medan de slår sig ner tar han fram frukt till dem. Han skruvar också upp styrkan på takbelysningen. Camilla berättar om de bilder de kan få färglägga och det pyssel i form av näckrosblad de kan göra. Det blir omgående tyst i rummet och koncentrationsnivån är hög. Alla sysselsätter sig, även de som tidigare varit aningen avigt inställda. Personalen pysslar samtidigt, och pratar med eleverna om allt möjligt. Efter en halvtimme försvinner en av eleverna, och dyker upp först tio minuter senare, då med en inhandlad macka från skolans café. Den lärare som letat efter honom påpekar att det faktiskt är lektion och att han måste vara närvarande.

- Det är ju bara pyssel, svarar han.

Ungefär samtidigt kommer samtalet runt bordet in på den stundande lunchen, och medan ljudnivån blir allt högre sjunker koncentrationen och engagemanget betydligt. Camilla påbörjar insamlandet av material och pennor, och får försöka överrösta de som pratar mest. Hon ber dem samlas vid scenen. Barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren har hittat en biblioteksbok med bild av näcken, som han visar runt. Han kommer på att han ska skicka med den till klassrummet sedan.

Kl 11.00 delar Camilla ut chokladpengar i guldpaper till deltagarna, detta som en påminnelse om en tidigare historia hon berättat för dem. Hon påminner om nästa tillfälle och frågar eleverna om vad de vill höra om då. ”Skräck” och ”mord” är de två ord som direkt dyker upp. Camilla tar fasta på det och lovar dem att leta reda på något lagom läskigt. I anslutning till detta och till dagens ämne tar hon upp fenomenet ”Slenderman”, vilket alla känner till. Hon berättar hur historien om denna figur kom till på 1980-talet, och att hans ursprungliga avsikt var att röva bort barn för att skapa sig den familj han saknade. Hon jämför med den uppfattning som nu finns om Slenderman och de fenomen som följt i hans fotspår, som karaktären ”Enderman” i dataspel Minecraft. Hon påpekar att det är viktigt med källkritik och att förstå hur berättelser av typen urban legends uppkommer.

Kl 11.05 Tackar Camilla deltagarna för denna gång, och alla utom en försvinner ganska snabbt iväg. Camilla påbörjar direkt nedtagningen av scenen och ihopsamlandet av rekvisitan, samtidigt som hon och barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren och särskolepedagogen diskuterar dagens träff. Kl 11.40 bryter man upp. Camilla har packat färdigt, och det är dags att ge sig iväg för lunch.

2.3.2 Reflektioner

Camilla har märkt att det finns tendenser till konflikter i gruppen, vilket barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren och särskolepedagogen bekräftar. De pratar om koncentrationssvårigheterna under den sista delen, men konstaterar att det ändå gått mycket bra. Camilla påpekar särskilt en av deltagarnas positiva utveckling:

- Innan sa han nästan ingenting. Det är så roligt att nu ler han ibland, han hänger med och han kan till och med återberätta.

De andra instämmer. Särskolepedagogen betonar att hela gruppen har haft en positiv utveckling:

- Här har de ju berättat för varandra, de har öppnat upp sig. Tidigare har de inte vågat prata inför varandra. Sitta framför datorn och jobba har gått bra, men inte att redovisa för klassen. Jag tror det är bra när det kommer in någon annan och berättar, istället för att det är jag som alltid är där.

Camilla är också imponerad av deltagarnas engagemang:

- Vilken fantastisk stund, när alla sitter här vid bordet och gör grejer! Jag tror det hjälpte att jag sa att det de gör ska vara till något, att det inte bara är för dem själva.

Camilla berättar för barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren och särskolepedagogen om sin roll som berättare och olika erfarenheter hon har, samt hur bra det hade varit att knyta ihop deltagarnas upplevelser med ett besök på Sagomuseet i Ljungby. Både barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren och särskolepedagogen är intresserade av att undersöka möjligheten till detta.

Samtalet kommer in på läsning, och särskolepedagogen konstaterar att ingen i gruppen av deltagare egentligen läser något. De diskuterar den digitala bibliotekstjänsten Legimus som ett alternativ, med lyssning istället för läsning.

- Man kunde tipsa om böcker (i ämnet folksagor, förf. anm.) som finns där, föreslår barnbibliotekarien/verksamhetsutvecklaren.

Min egen upplevelse är att gruppdynamiken har stor inverkan på träffarnas utfall. I detta fall är alla sedan länge elever på samma lilla skola och vana att ses dag ut och dag in. Det gör att det finns både starka vänskapsband och pyrande konflikter sida vid sida, liksom en påtaglig slentrian. Det finns också tydliga förväntningar på vem man är i gruppen och hur man ska agera, såväl individuellt som kollektivt.

Det märktes också tydligt att åldern spelar in. Under själva sagoberättandet kunde Camilla hålla uppmärksamheten riktad mot sig, medan det var svårt att motivera deltagarna att återberätta eller delta i andra övningar. Energin var genomgående låg i gruppen, med undantag för tiden under rasten. Kanske bidrog de fysiska aktiviteterna under rasten till att deltagarna sedan bättre klarade att koncentrera sig en stund på pysslet därefter.

Jag upplevde som tillfällig besökare att motivationen hos deltagarna var låg, och att de på unga tonåringars vis kände sig besvärade över att över huvud taget prata inför varandra. Det faktum att en av dem försvann under en längre stund, med motiveringen att det ändå bara är pyssel, visar att attityden till träffarna inte är överväldigande entusiastisk inom hela gruppen.

Däremot gillade de mycket att lyssna och Camilla lyckades som berättare fånga deltagarnas uppmärksamhet. Det var samtidigt till stor hjälp att det fanns ytterligare två vuxna i rummet som aktivt deltog i aktiviteterna.

2.4 Deltagarträff i kommun A 5 december 2022

Träffen ägde rum på skolan E i kommun A. Själva sagostunden genomfördes i skolans musikrum och pysselstunden därefter i ett intilliggande klassrum.

Detta var den fjärde och sista träffen för deltagarna i kommunen.

Gruppen bestod vid det här tillfället av fyra killar från årskurs 4-6.

Berättare var bibliotekarie vid kommunens huvudbibliotek, assisterad av Camilla Ek från Sagobygden. Med fanns även biblioteksassistent vid samma bibliotek, samt i bakgrunden två av skolans fritidsledare som satt med under sagostunden och delvis deltog i pysselstunden.

Bibliotekarien och biblioteksassistenten arbetar till vardags med berättande och pedagogik vid

biblioteken inom kommunen.

Frånvarande var den här gången elevassistenten, skolans kontaktperson i projekt Småländska sagor, och den naturliga länken mellan berättare och deltagare.

Träffen var schemalagd till klockan 14.30-15.30, vilket är efter ordinarie skoldags slut. De närvarande deltagarna är alltså elever som är kvar på skolans fritidsverksamhet.

Det ska påpekas att kommun A dröjde in i det sista med besked om och hur deras medverkan i projekt Småländska sagor skulle bli av. Inte förrän i slutet av oktober 2022, några veckor före första tillfället, fick Camilla och undertecknad definitiv information om lokal, tider och deltagarsammansättning.

2.4.1 Observationer

Musikrummet där berättarstunden ska ta plats är ett mycket litet rum med cirka 3,5 x 5 meters golvyta. Kortväggen som vetter mot korridoren har en dörr samt täcks av väggfasta skåp, medan den motstående har en fönsterrad. Färgerna är neutrala med beige linoleummatta på golvet och vitmålade väggar samt skåp i ljust trä. Eftersom det är ett musikrum är det också mycket väl ljudisolerat. På ena långsidans bortre del, närmast fönstren, finns en dörr in till ett ännu mindre materialrum.

Klassrummet, där pysselstunden ägde rum, är betydligt större och ljusare samt har i mitten ett stort bord omgivet av 8-10 arbetsstolar.

Strax före klockan 14.00 är bibliotekarien och biblioteksassistenten på plats, och leder vägen genom skolbyggnaden till musikrummet. De börjar med att flytta undan ett par bord, in i det intilliggande materialrummet, och att ställa ut stolar och pallar till deltagarna mot den bakre väggen. Det är precis att stolarna får plats. De drar ner mörkläggningsgardinerna och arrangerar ett par klädhängarställningar som fond framför fönstren.

Det råder snökaos den aktuella dagen, och Camilla är försenad på grund av att vägen till skolan blivit avspärrad efter en olycka. Det är hon som har textilier, ljusslingor och delar av rekvisitan med sig. Medan bibliotekarien och biblioteksassistenten väntar in henne diskuterar de upplägget för dagen, vad gäller val av saga och ramsor.

14:20 anländer Camilla, och alla tre hjälps åt att färdigställa scenen samt den ”inkastare” som står utanför dörren i form av en stol draperad i samma gröna tyg som scenen samt en välkommen-skylt och en ljusslinga. De fyra killar ur årskurs 4-6 som ska delta befinner sig samtidigt utanför rummet och tittar nyfiket in.

14:30 har alla intagit sina platser och Camilla hälsar dem välkomna. Hon pratar om förra veckans saga ”Den förtrollade pissepottan”, och återberättar med hjälp av deltagarna vad som hände i den. Ett par av dem är mycket aktiva, medan de andra två mest lyssnar.

14:36 lämnar Camilla ordet till bibliotekarien, som visar att han har med sig sin magiska väska. Den måste öppnas med knackningar och en magisk ritual, och deltagarna är med på noterna. Tillsammans uttalar de ramsan: ”En knack för de stora, en knack för de små. En knack för sagan, som vi nu ska lyssna på.” Bibliotekarien berättar ”Bocken som inte ville gå hem”, vilket är en kedjesaga av ”rättan på repet”-typ. När vattnet som ska släcka elden dyker upp i berättelsen sker det i rummet i form av en sprayflaska, som bibliotekarien använder för att ge publiken lätta duschar. Det uppskattas av publiken som skriker av skräckblandad förtjusning. När rättan dyker upp i form av en tyg-mus vill alla klappa den. Koncentrationen är total och deltagarna är till merparten mycket

engagerade i berättelsen.

14:48. Sagan är slut och bibliotekarien får en spontan applåd. Han berättar att de snart ska få göra egna ljuslyktor under pysselstunden, och så avslutas sagostunden med en annan ramsa: ”En del sagor är korta, andra sagor är långa. Hej hopp och galopp, nu är det stopp!” Ramsan görs med gester, och även här är deltagarna med på noterna.

14:51 tar biblioteksassistenten fram en grön tygklädd ask och delar ut sagokort till deltagarna. Camilla läser upp ett julkort som hon, bibliotekarien och biblioteksassistenten har skrivit till barnen. Det är ett tack för de gånger de har setts och en önskan om en god jul. Hon berömmar dem för hur bra hon tycker de minns och återberättar sagorna, och pratar också lite om det besök på Sagomuseet som är inplanerat för eleverna under nästa år.

14:55 bryter man upp och biblioteksassistenten och bibliotekarien tillsammans med personalen tar tåten till klassrummet strax intill, där man slår sig ner runt arbetsbordet. Dagens pyssel är att måla med särskilda tuschpennor på ljuskoppar i glas. Alla fyra deltagare tar sig an uppgiften och koncentrationen runt bordet är till en början hög.

Under tiden plockar Camilla undan rekvisitan i musikrummet där sagostunden hållits, och ställer iordning stolar och bord som de stod tidigare. När hon är klar ansluter hon tillfälligt till pysslandet i klassrummet.

I klassrummet står dörren öppen mot korridoren och det cirkulerar andra personer i rummet. En ytterligare personal ansluter till bordet och så dyker ytterligare två fritidsbarn upp och tittar nyfiket på vad som händer. Från korridoren hörs ljud från andra barn som passerar eller pratar med varandra. Av de tre ur personalen är endast den sist tillkomna delaktig i aktiviteten vid bordet. En annan tittar bara på, och den tredje går runt och fixar med saker som inte hör till pysselstunden utan mer den ordinarie fritidsverksamheten.

Den senare startar runt klockan 15.10 projektorn i taket, så att bilder börjar projiceras på väggen intill arbetsbordet. Meningen är att det ska visas film efter pysslets slut, men det pågående flimrande ljuset bryter koncentrationen vid bordet i förtid. Camilla har då gett sig av, och bibliotekarien och biblioteksassistenten börjar runda av och samla in materialet i förtid. Alla fyra deltagare har då redan hunnit måla varsin ljuslykta.

15:15 tackar biblioteksassistenten och bibliotekarien för sig och går för att hämta sina saker i musikrummet.

2.4.2 Reflektioner

Då skolans ordinarie kontaktperson inte kunde närvara den här gången saknades den tidigare strukturen, och det blev därför inget eftersnack mellan berättare och personal. Den närvarande fritidspersonalen visade inga tecken på att vilja summera dagen, utan var mest angelägna att så snabbt som möjligt återgå till den ordinarie verksamheten.

Några reflektioner uppstod däremot spontant under förberedelserna inför berättarstunden, då Camilla, biblioteksassistenten och bibliotekarien ställde iordning lokalen. Man var då överens om att det faktum att träffarna sker efter skoltid innebär vissa svårigheter.

- Det är ett fritids, och det gör att alla är inte på plats på samma tider. (Camilla)

- Det är personalen som har satt tiden, för att det ska passa med lektioner och med hämtning och lämning. (Biblioteksassistenten)
- Det märks att barnen vill ju ha mer tid än så här. (Camilla)

Bibliotekarien och biblioteksassistenten har själva valt att delta aktivt under träffarna:

- Vi ville vara med och berätta, det är ju det här vi gör i vanliga fall i arbetet. (Biblioteksassistenten)

Efter pysselstunden konstaterade bibliotekarien och biblioteksassistenten att de blev tvungna att avsluta i förtid, när projektorn slogs på under pysselstunden.

- Koncentrationen var bra fram till dess, sen föll den totalt. (Bibliotekarien)

Min egen upplevelse från träffen på skola E är att där fanns en entusiastisk och förväntansfull publik, men att de praktiska omständigheterna satte många käppar i hjulet för dem. Den lokal som ställts till förfogande, musikrummet, var visserligen väl avskärmad från resten av skolan men samtidigt orimligt liten och trång. Deltagarna satt hopträngda och ändå helt inpå den lilla scenen. Bara på den korta stund vi sammanlagt tio personer vistades därinne hann det bli rejält varmt och luften påtagligt dålig. Engagemanget och intresset från deltagarna var dock stort hela tiden.

Att deltagarträffarna förlagts efter ordinarie skoltid, under fritidsverksamheten, gör att gruppen från gång till gång haft olika sammansättning. Vissa barn som deltagit en gång har uttryckt besvikelse över att inte kunna delta en annan gång för att de då blivit hämtade tidigare. Deltagarna har inte fått en sammanhängande upplevelse och likaså har berättarna inte haft en någorlunda sammansatt grupp att knyta an till.

Denna gång hade skolans kontaktperson inte möjlighet att närvara, vilket tydligt visade sig i ett bitvis bristande engagemang hos den närvarande fritidspersonalen. Att ett par av dem satt med under berättarstunden och en annan deltog aktivt under pysselstunden hade positiv inverkan. Desto mer negativt påverkades dock träffen av att de två förstnämnda under pysselstunden ägnade sig åt andra uppgifter som störde koncentrationen och verksamheten kring bordet. Under pysselstunden stod också dörren öppen mot korridoren, vilket ledde till att andra elever som nyss slutat skoldagen tittade in och cirkulerade i rummet. Det var alltså flera faktorer från skolans sida som störde det lugn som hade behövts för att bibehålla deltagarnas intresse och koncentration.

3 Smäländska sagor - utvärdering

3.1 Återkoppling från deltagande parter

Camilla Ek, berättare vid flertalet träffar och medverkande vid samtliga utom en, inkom under hösten 2022 med utförliga skriftliga anteckningar och reflektioner från verksamheten i alla tre kommuner. Dessa tillsammans med de samtal vi haft då jag själv närvarade vid tre träffar utgör ett fullt tillräckligt underlag för att belysa hennes och Berättarnätets del i själva genomförandet av projektet, samt de erfarenheter hon gjort.

Några av de andra deltagande parterna, biblioteks – och skolpersonal, har också i efterhand bidragit med skriftliga redogörelser för träffarna i deras respektive kommun. Dock inte alla.

För att kunna göra en rättvisande utvärdering av projektet Småländska sagor genomförde jag under februari 2023 intervjuer med följande parter:

- Bibliotekschef i kommun B
- Lärare på Komvux anpassad utbildning i kommun B
- Barnbibliotekarie och verksamhetsutvecklare i kommun C
- Lärare i särskolan 7-9, kommun C
- Bibliotekarie i kommun A
- Biblioteksassistent i kommun A
- Elevassistent på grundsärskolan 4-6, kommun A

Intervjuerna gjordes på plats eller via telefon, ett par personer valde dock att besvara frågorna skriftligen via mail. Vid intervjun fick alla samma frågor om projektets genomförande och utfall. Samtalen och svaren ligger till grund för den utvärdering som följer nedan. Först redovisas specifika frågor utifrån genomförandefasen och hur projektet fallit ut, med belysande jämförelser mellan de tre kommunerna. Därefter besvaras separat BiBK's målsättning och särskilda frågeställningar.

3.2 Utvärdering av specifika områden

3.2.1 Deltagargruppens sammansättning

Gruppernas sammansättning har överlag fungerat mycket bra, trots skiftande förutsättningar deltagarna emellan vad gäller funktionshinder och förmågor. Många har varit mer eller mindre högpresterande och det har inte i någon av grupperna förekommit fysiska funktionshinder som ställt särskilda krav på lokal eller genomförande. Två av tre grupper dominerades av killar, vilket gått bättre än personalen förväntat. Likaså har elever som i förväg ansetts kunna bete sig störande identifierats, hanterats och sedan kunnat delta aktivt utan problem.

Åldersmässigt representerar de tre kommunerna tre olika kategorier, (mellanstadiet, högstadiet och unga vuxna) vilket avspeglas i deltagarnas energi och engagemang. Bara mindre justeringar i tillvägagångssättet har behövts göras av berättare och personal för att nå fram och engagera alla grupper. Konceptet Småländska sagor har uppskattats av alla åldrarna.

I de två yngre grupperna är deltagarna väl bekanta med varandra då de går i skolan tillsammans. I den äldre gruppen (kommun B) kom deltagarna från olika verksamheter, men hade viss kännedom om varandra sedan innan. Det var tydligt att man i den senare på bara tre träffar fått en trygghet och efterlängtat gruppstillhörighet.

3.2.2 Deltagargruppens engagemang och utveckling

Alla inblandade i projektet uttrycker att de är överväldigade, närapå förvånade, över deltagarnas stora engagemang. Flertalet beskrivs som försiktiga och ibland lite avvaktande i början, men under träffarnas gång skedde en stor förändring. Deltagare som tidigare knappt vågat prata inför klassen var plötsligt med och återberättade sagor, och deltagare som till en början tyckte sagoberättandet var tramsigt började lyssna och rycktes även de med i de fysiska gester berättaren gjorde för att inkludera dem. Såväl sagoberättandet som pysselstunden engagerade samtliga deltagare och skedde mestadels under stor koncentration. Gruppen högstadieelever var, inte oväntat, den där det egna framträdandet i form av återberättande inför de andra tog emot mest. Men även där lossnade det

efter en stund.

Både personal och berättare imponerades av deltagarnas utveckling över tid, och det ökade självförtroende de visade upp.

3.2.3 Lokalen

Lokalens beskaffenhet visade sig ha stor betydelse för deltagarnas trygghet och träffarnas kvalitet, och här skilde stort mellan kommunerna. I kommun B hölls träffarna på centralortens bibliotek, i en avskild samlingslokal. I kommun C i skolbiblioteket på skola D. I kommun A i ett musikrum samt intilliggande klassrum i skola E. Bara i kommun C skedde mötena i en ren biblioteksmiljö, bland hyllor med böcker, samtidigt som detta var en relativt okänd lokal för deltagarna där. De övriga befann sig mer på hemmaplan, i lokaler de besökt tidigare eller som de vistas i dagligen.

I kommun B och C fungerade lokalerna mycket bra, trots vissa farhågor om störningar på den senare platsen. I kommun A gick träffarna att genomföra hjälpligt, men lokalerna var långt ifrån tillfredsställande. I synnerhet var det tilldelade musikrummet för litet för gruppens behov.

Klassrummet som användes för pysselstunden var bättre, men där stod dörren öppen mot övrig fritidsverksamhet vilket skapade stora koncentrationssvårigheter för deltagargruppen. Vid första tillfället uppstod dessutom störningar då föräldrar dök upp för att hämta sina barn mitt under aktiviteterna.

3.2.4 Fika

I kommun B och C serverades fika till deltagarna, saft och kaka respektive frukt. Här är man eniga om att just fikat eller fruktstunden är ett oumbärligt inslag vid träffarna. Det ger ett fint tillfälle att sitta ner tillsammans och prata otvunget om allt möjligt med deltagarna, att bygga ömsesidigt förtroende och skapa delaktighet. Det ger också möjlighet till personlig kontakt med enskilda deltagare, då samtalen främst sker med den som sitter närmast. Personalen menar att just denna stund kan ibland vara det viktigaste av allt.

I kommun A hade man inget fika under träffarna. Delvis av tidsskäl (kortare träffar), men oaktat möjligheten var både berättare och personal skeptiska till eventuellt fika. De ansåg att det skulle stjåla för mycket fokus från berättandet och att det skulle bli det som efterfrågades först och främst. För så korta träffar som hölls i kommun A (en timme per gång) är fika sannolikt ett orealistiskt inslag om man ska hinna med både berättarstund och pyssel. I de övriga kommunerna var det däremot ett mycket uppskattat inslag, som satte lite guldkant på träffarna och gav deltagarna en extra energikick. Samtidigt uppstod både nära och informella kontakter under tiden, som stärkte gruppens band och fick de individuella deltagarna att känna sig sedda.

3.2.5 Rast

Inställningen till att ha en inlagd rast under träffarna delar de tre kommunerna i två läger. Endast kommun C hade rast för deltagarna, i tjugominuter. De släpptes då ut i korridoren och skolans allmänna utrymnen, och ägnade sig främst åt att spela bordtennis. Rasten var schemalagd, enligt ordinarie undervisningsplan. Här var också personalen övertygad om att det behövs ett avbrott, en möjlighet att springa av sig för att sedan kunna sitta still och koncentrera sig igen. Under rasten hann personalen både prata ihop sig en stund och helt kort delta i bordtennismatcherna.

I kommun B hade man ingen rast trots sammanlagt lika lång träfftid (13.00-15.00). Man ansåg det inte nödvändigt, utan det räckte med det korta avbrottet efter berättarstunden samt själva

fikastunden. Man uttryckte också att en rast skulle kunna ha brutit magin i träffen. Däremot höll man koll på enskilda som eventuellt behövde ett litet avbrott, och tog dem åt sidan eller lät dem gå ut en stund.

I kommun A var träfftiden för kort för att motivera en gemensam rast, men ett naturligt kortare avbrott uppstod vid förflyttningen från musikrummets berättarstund till pysslet i klassrummet. Behovet av rast är alltså avhängigt träffens längd och deltagarnas individuella behov.

3.2.6 Pysselstund

Samtliga inblandade är överens om att pysselstunden var ett relevant inslag och att det engagerade deltagarna. De menar att den (liksom fikastunden, enligt flertalet) är ett bra tillfälle för samtal och för att skapa kontakt och delaktighet. De säger också att det kan vara lättare att nå fram till deltagarna när de är fokuserade och deras händer upptagna.

De olika pysselaktiviteterna låg enligt personalen på en lagom svårighetsnivå och upplevdes, även om någon enstaka behövde lite hjälp, varken som för komplicerat eller alltför barnsligt. Pysslet knöt an till sagan på ett bra sätt och den lilla saken att ta med hem blev också till hjälp för att komma ihåg berättelsen.

3.2.7 Tidsram

Den avsatta tiden för varje träff skilde sig åt mellan kommunerna. I kommun C två och en halv timme inklusive 20 minuter rast (kl 9.00-11.30), i kommun B två timmar (kl 13.00-15.00) och i kommun A en timme (kl 14.30-15.30). I de två förstnämnda fallen ansågs tiden alldeles lagom av alla parter, medan det i det sistnämnda fanns olika åsikter. Från skolans håll tyckte man att en timme var precis lagom, medan bibliotekarier och berättare hade önskat mer tid. De konstaterar samtidigt att det inte varit praktiskt möjligt, eftersom träffarna skedde på fritids och då inom ett relativt snävt hållet tidsfönster. Det var i slutändan skolan som begränsade tiden till en timme. Jämfört med träffarna i kommun B och C upplevdes den i kommun A som tidsmässigt forcerad.

3.2.8 Antal träffar

Antalet träffar inom projektets ram skilde sig åt mellan kommunerna. Deltagarna i kommun C träffades fem gånger, de i kommun A fyra gånger och de i kommun B tre gånger.

Samtliga var överens om att i den bästa av världar hade träffarna kunnat vara många fler. Men med hänsyn till praktiska omständigheter var ändå flertalet nöjda med det antal som faktiskt genomförts. I kommun B uttryckte flera av deltagarna själva spontant sin sorg över att den tredje träffen var den sista. Där fanns dock inte möjlighet att genomföra fler träffar, på grund av andra inbokade aktiviteter för målgruppen.

Sett till deltagarnas generella behov av trygghet och kontinuitet, för att helt tillgodogöra sig projekt av den här typen, kan fem träffar ses som det bästa alternativet av dessa tre.

I intervjuerna framkom också vikten av regelbundenhet för målgruppen; att idealet är att träffarna sker samma veckodag, en gång per vecka och utan avbrott för lov eller liknande.

3.2.9 Uppföljning

I alla tre kommunerna har Småländska sagor gett ringar på vattnet, om än i olika form och omfattning. En gemensam synpunkt är att man genom projektet har fördjupat kontakten med målgruppen.

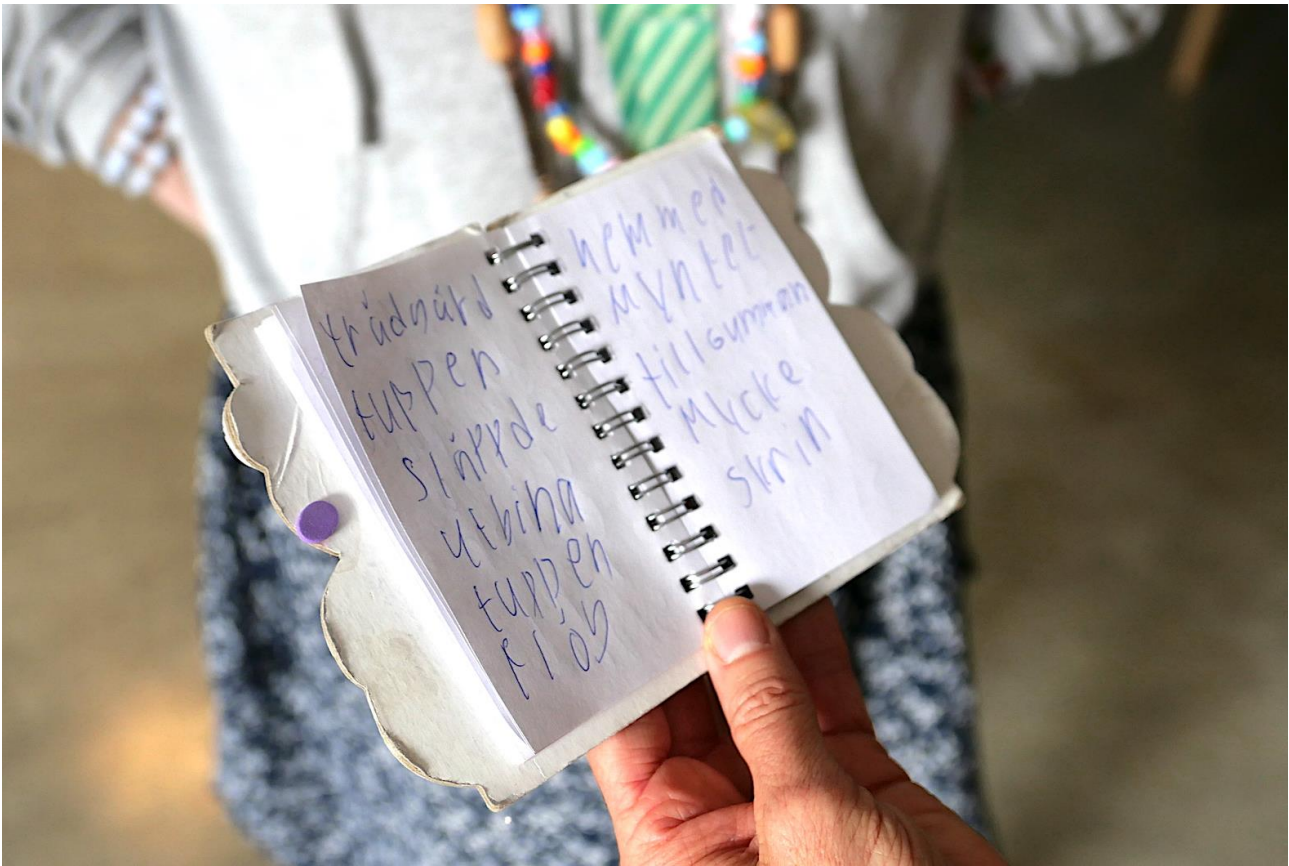
I kommun B har man från Särvox sida hållit minnet levande genom att bland annat titta på och prata om sagokorten, låna böcker med tema sagor och folktrö samt ha högläsning ur liknande litteratur. Biblioteket arbetar sedan tidigare aktivt med målgruppen och har sedan dess engagerat deltagarna i nya projekt.

I kommun C har deltagarna fått skriva egna sagor i skolan. Camilla Ek har anlåtats för att under våren 2023 berätta sagor, fast nu på folkbiblioteket. Dit ska även de yngre särskolebarnen bjudas in. I kommun A har skola E också anlåtats Camilla Ek, till Skapande skola för samma åldersgrupp som de tidigare träffarna. Skolan har också genom uppsatta fotografier från träffarna hållit minnet levande av Småländska sagor, och man har sedan dess med större regelbundenhet besökt sitt eget skolbibliotek.

Deltagarna har haft utställning av sina alster på biblioteket, där berättarpedagogerna arbetar. Den vidare kontakten med dem och biblioteket verkar dock osäker i skrivande stund.

3.2.10 Effekter för deltagarna

Alla parter i projektet är övertygade om att Småländska sagor betytt mycket för deltagarna. De har fått en inblick i det småländska immateriella kulturarvet och lärt sig att sagor inte bara är för barn. På ett personligt plan har projektet tydligt bidragit till deras självkänsla och utveckling. Genom inbjudan känner de sig sedda och de har fått vara delaktiga under träffarna på sina egna villkor. Många har gjort sociala framsteg under tiden, vågat prata inför en grupp och lärt känna förtroende för helt nya vuxna personer. Det har haft positiva effekter på deltagarnas kreativitet och fantasi, och några har på egen hand sökt sig till folkbiblioteket för att i andra sammanhang låna böcker eller pyssla. I kommun C kom en av deltagarna med en egenhändigt skriven berättelse till Camilla, och ville ha den uppläst inför gruppen.

Deltagare i kommun B visar stolt upp för Camilla att hon skrivit ner förra veckans saga.

3.2.11 Övriga synpunkter

På frågan om något i projektet fungerat mindre bra eller om de tyckte något hade fattats svarade alla parter i kommun B och C med ett tydligt nej. De var samstämmigt mycket nöjda med projektets innehåll, genomförande och resultat.

I kommun A är parterna från skola och folkbibliotek också nöjda med resultatet, men vägen dit har enligt dem inte varit bekymmersfri. Uppfattningen om varför skiljer sig åt dem emellan, men kan sammanfattas som brister i kommunikationen i flera led.

Bibliotekarie och bibliotekassistent, som själva är berättarpedagoger, menar att de blev mer eller mindre inkastade i projektet precis före uppstartsmötet. Att de inte hade jobbat specifikt med målgruppen tidigare såg de inte som något problem, men däremot saknade de ett relevant kontaktnät för uppgiften. De hade önskat att BiBK innan start hade sonderat terrängen för detta. Under tiden som följde efter uppstartsmötet (2022-05-24) hade de svårigheter att nå rätt personer inom skolan, vilket i kombination med semestertider gjorde att det hela drog ut på tiden. Till slut bad de sin chef om hjälp, vilken under sensommaren via Utbildningsförvaltningen etablerade kontakten med skola E. Kontakterna togs utan berättarpedagogernas medverkan, vilket till slut möjliggjorde genomförandet men också ledde till missförstånd och att en behövlig samsyn från berättarpedagoger och skola kring projektet saknades.

Elevassistenten, skolans kontaktperson, upplevde också att projektet landade som en överraskning precis innan det skulle genomföras. Hon hade önskat bli inbjuden till något informationsmöte innan dess, men kommunikation och planering skedde mellan hennes chef, och bibliotekets enhetschef. Som det nu var fick hon bara information om att berättarpedagogerna skulle komma och vilka datum, men inte vad de behövde i form av lokaler eller personalsupport. Därav att man vid första

träffen fick improvisera och snabbt ordna fram det inte så ändamålsenliga musikrummet för själva sagostunden. Av samma anledning uppstod också missförstånd angående föräldrars hämtning av barn på fritids, vilket innebar påtagliga störningar under den första träffen.

Det blir uppenbart vid intervjuer med parterna i kommun A att kommunikationen inte skett direkt mellan samarbetsparterna utan tagit onödiga omvägar. Berättarpedagogerna hade vid förfrågan från undertecknads sida inte ens kontaktpersonens epostadress. Det blir också tydligt att bibliotekets berättarpedagoger innan dess fick kämpa för att med kort framförhållning försöka upprätta kontakt med någon skola och inte varit fullt förberedda på den delen av uppdraget.

3.3 BiBK's uppsatta mål

3.3.1

Att de barn och unga som inbjuds i delprojekten ska få inta platsen biblioteket och ges frihet och kraft att upptäcka och utöva läsning, berättelser och berättande på olika och egna sätt genom medskapande.

I både kommun B och C förlades träffarna i eller i direkt anslutning till bibliotek, vilket gav en naturlig kontakt med folkbiblioteket. I kommun B har biblioteket redan förut arbetat aktivt med målgruppen och de är väl förtrogna med lokalerna och personalen och lånar i viss mån böcker själva. I kommun C skedde träffarna i biblioteket på skola E, som tidigare inte haft stadig kontakt med särskolan. Deltagarna har fått bekanta sig med miljön och kommer framöver gå på berättarstunder på folkbiblioteket i samhället.

I kommun A förlades träffarna i undervisningslokaler, men under projektets gång har deltagarnas kontakt med skolbiblioteket fördjupats och gjorts till en regelbundet återkommande punkt. Läsning, högt tillsammans eller tyst på egen hand, har också införts under den dagliga fritidsvistelsen. På alla tre platserna har projektets deltagare fått vara delaktiga och medskapande, i återberättande av sagor, skapandet av egna berättelser och skapandet av föremål med anknytning till de sagor de hört. De har också sedan projektet avslutats kommit närmare läsandet och biblioteksmiljön.

3.3.2

Att bibliotekspersonalen i projektet tillsammans med personal från Berättarnätet ska utforska olika roller erfarenheter och metoder genom detta läsfremjande projekt. Erfarenheterna kan sedan spridas och uppmuntra fler folkbibliotek att arbeta med målgruppen kring samma syfte och mål.

All bibliotekspersonal som deltagit i projektet är positiv till samarbetet med Berättarnätet och respektive skola eller daglig verksamhet.

I kommun B fanns redan kontakterna med målgruppen och väl inarbetade arbetsformer, så från bibliotekets sida innebar Småländska sagor inget direkt nytt. Däremot upplevde man att man med projektet fördjupade sin kontakt med deltagarna ytterligare.

I kommun C säger man sig ha lärt sig mycket av samarbetet med skolan och Berättarnätet. Man betonar vikten av att biblioteket tar sig utanför de vanliga lokalerna, och att man lärt sig mycket av att ta del av Camillas berättarteknik. Barnbibliotekarie/verksamhetsutvecklare (biblioteket i kommun C) berättar att han hade stor nytta av detta då han vid ett tillfälle fick rycka in som berättare när Camilla fick förhinder.

I kommun A hade bibliotekarierna inte tidigare arbetat specifikt med målgruppen, utan lärde sig under projektets gång mycket. De fick först kämpa med uppgiften att skapa en kontakt, vilket också

bidrar till erfarenheten av att driva ett projekt utanför den egna arbetsplatsen.

3.3.3

I alla delar av projektet ska särskild hänsyn tas till barnkonventionen.

Småländskas sagor är ett inkluderande projekt helt i enlighet med Barnkonventionens riktlinjer. Av konventionens 54 artiklar brukar fyra framhållas som grundläggande principer som alltid ska beaktas:

- 2. *Alla barn har samma rättigheter och är lika mycket värda*
- 3. *Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn*
- 6. *Alla barn har rätt till liv och utveckling*
- 12. *Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad*

Projektet tar i alla delar stor hänsyn till dessa principer samt konventionens övriga artiklar. Särskild vikt läggs också vid artikel 23:

- 23. *Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället.*

3.4 BiBK's medskickade frågeställningar

I projektbeskrivningen skickade BiBK med fyra frågeställningar att ta med under projektets gång. Nedan följer svar på dem i punktform. Dessa formuleringar kommer ur intervjuer med de inblandade parterna, ur generella samtal och ur skrivna utvärderingar, som sedan sammanställts. De består både av gjorda erfarenheter och tänkta förslag.

3.4.1

Med vilka metoder kan läsfrämjande genomföras genom det muntliga berättandet av sagor bland barn och unga med funktionsnedsättning?

- Skapa en trygg och ostörd miljö
- Göra stunden lustfylld och spännande
- Förstärka berättandet med hjälp av TAKK, rörelser och upprepning
- Illustrera berättandet med scenografi och rekvisita
- Återberätta tillsammans både direkt efter och vid senare tillfälle
- Ha till hands och berätta om anknytande litteratur för hemlån

Camilla Ek, Sagobygden, berättade med stor inlevelse. Här i kommun B.

3.4.2

Hur kan folkbiblioteket samverka med andra för att öka graden av delaktighet bland barnen?

- Så som skett inom ramen för Småländska sagor är en bra form
- Genom bra kontakt med personalen på anpassad grundskola och daglig verksamhet
- Genom kontakter även på chefsnivå för att kunna fördjupa arbetet
- Bjuda in målgruppen till regelbundna sagostunder på biblioteket
- Genom uppsökande verksamhet, utanför bibliotekets byggnad

3.4.3

Vilka komponenter är viktiga för att öka delaktigheten i gruppen?

- Att skapa en trygg, kravlös och inkluderande atmosfär
- Att berättare och bibliotekspersonal lär sig och använder deltagarnas namn
- Att man är lyhörd och låter alla komma till tals
- Att man lyssnar till deltagarnas önskingar om berättelser eller ämnen
- Att man involverar deltagarna i berättelsen genom rörelser och interaktion
- Att man återberättar sagor tillsammans
- Att man förmedlar kunskap kring hur en saga är uppbyggd
- Att man låter deltagarna tillsammans skapa nya sagor

3.4.4

Vilka roller och kompetenser utvecklade personal från biblioteket respektive berättarnätet?

- Båda parter har fått nya idéer kring muntligt berättande, av varandra
- De som inte tidigare arbetat specifikt med barn med funktionsnedsättningar har lärt sig mycket av personalen och av mötet med barnen själva
- Nya kunskaper om vikten av lokalens och grupsammansättningens betydelse
- Bibliotekspersonal har insett vikten av att ge sig utanför de ordinarie lokalerna
- Skolpersonal har fått bättre kontakt med bibliotek och inspiration till att stimulera barnens läsande

4 Småländska sagor –Handledning

Utifrån samlade erfarenheter från projektet Småländska sagor och därefter framkomna synpunkter följer här ett underlag till handledning. Det är tänkt att vara tillämpligt för framtida läsfrämjande projekt för barn och unga med funktionsnedsättningar, där det muntliga berättandet står i fokus. Handledningen är för tydlighetens skull indelad i ett antal underrubriker.

4.1 Kommunikation

En väl fungerande kommunikation är a och o för ett projekt med flera samarbetspartners. Låt projektet, från upprinnelse till utvärdering, genomsyras av en god och i alla delar relevant kommunikation. Se till att det finns direkta kanaler mellan dem som ska samarbeta, och att alla som behöver det kan nås av fullständig och korrekt information i rätt tid.

4.2 Kontaktvägar och roller

Om naturliga kontaktvägar inte redan finns mellan önskade samarbetspartners, exempelvis mellan bibliotek och daglig verksamhet, se till att det avsätts rimlig tid för att ordna detta. Ge tydliga direktiv om vem som ansvarar för att skapa nätverk och vilka tidsramar som gäller. Gör också på ett tidigt stadium klart vilka aktörer som ingår i projektet och hur deras roller fördelar sig. Exempelvis kan både berättarpedagoger, skolpersonal och bibliotekspersonal vilja vara delaktiga i själva berättandet och då behöver det finnas tydliga överenskommelser om fördelningen redan från början. Likaså om praktiska saker som vem som ordnar fram pysselmaterial, vem som står för rekvisita med mera.

Genom att träffas i god tid i förväg kan parterna lära känna varandra och ta del av vilka kompetenser som finns och vilka förväntningar respektive part har inför projektet.

4.3 Deltagargruppen

Berättarpedagoger och bibliotekarier bör på ett tidigt plan involveras i diskussionen kring lämplig målgrupp för projektet, men det bör vara skolan eller den dagliga verksamheten som har sista ordet och sätter ihop gruppen. De har bäst kännedom om barnen eller de ungas behov, möjligheter och förmåga att fungera i grupp. När detta görs bör de också informera de övriga parterna om det finns behov inom gruppen som kräver särskilda hänsyn från de inblandade. Exempelvis om någon har kraftigt nedsatt syn, är i behov av ramp till lokalen, är känslig för höga ljud, blir orolig i en

mörklagd lokal och så vidare.

Gruppens storlek avgörs bäst av personal på skolan och den dagliga verksamheten, och anpassas efter de ungas förutsättningar. En tumregel kan vara att inte överstiga runt tio personer. Utöver dem kan tillkomma ytterligare ledsagare eller assistenter i rummet, vilket bör tas med i räkningen. Det är önskvärt att berättarpedagoger och bibliotekspersonal någon gång innan första träffen besöker den tilltänkta deltagargruppen på sin skola eller dagliga verksamhet, för att presentera sig. Det ger deltagarna en ökad trygghet inför den kommande upplevelsen.

4.4 Lokalen

För det läsfrämjande syftets skull är det lokala folkbiblioteket eller skolbiblioteket en lämplig plats att träffas på. Antingen i själva biblioteket eller i en angränsande samlingslokal, huvudsaken är att målgruppen får möjlighet att på nära håll bekanta sig med biblioteksmiljön. Det gäller särskilt om de inte tidigare är vana biblioteksbesökare.

Trygghet och möjlighet till koncentration är viktigt för målgruppen, så se till att lokalen inte är tillgänglig för andra än deltagarna under träffarna. Det är bra om störande ljud och starkt ljus utifrån kan skärmas av vid behov. Se till att medhavda mobiltelefoner har ljudet avstängt och i möjligaste mån att eventuella fasta telefoner inte kan störa.

En större lokal kan enkelt göras tillräckligt intim och mysig med en provisorisk möblering, där stolar framför en öppen yta formar åskådarplatser vid en scen. Med en scenografisk fond, så som den utfördes i Småländska sagor, riktas all uppmärksamhet mot berättarens position.

Pyssestunden kräver ett utrymme med bord och stolar, och för maximal delaktighet bör det vara ett stort gemensamt bord snarare än flera mindre.

Lokalen behöver också vara flexibel utifrån eventuella fysiska funktionshinder, och det rekommenderas att i förväg kontrollera tillgång till ramp, hiss, och andra hjälpmedel. Fördelen med att vara i ett bibliotek är att de oftast redan har en väl anpassad tillgänglighet.

Camilla Eks scenografi och rekvisita till "Sagan om den förtrollade pissepottan".

4.5 Tidsram

För att hinna med berättande inför gruppen, gemensamt återberättande, pysselstund med mera utan tidspress är två timmar en lämplig tid att avsätta för varje träff. Då finns tid att möta deltagarna på deras villkor, att också fånga upp frågor och inpass utan att behöva stressa till nästa punkt på schemat.

Träffarnas antal inom projektet bestäms av parterna tillsammans. Rekommenderat antal är fem gånger, för att ge deltagarna den kontinuitet och trygghet de behöver.

Träffarna bör förläggas på ordinarie skoltid eller daglig verksamhet, för bästa resultat. Vid träffar förlagda till fritidsverksamhet eller efter arbetstid tenderar gruppen av deltagare att variera från gång till gång, vilket motverkar känslan av samhörighet och trygghet.

Genomför man träffarna en gång i veckan bör de av samma skäl ske på samma veckodag och vid samma tid på dagen, samt helst utan uppehåll för eventuella lov eller studiedagar. För flertalet i målgruppen är denna kontinuitet och förutsägbarhet en viktig faktor.

Vilka berättelser eller sagor som används kan bestämmas av bibliotekarier och berättarpedagoger utifrån deras kunskaper och repertoar, såvida inte skolan eller dagliga verksamheten har några särskilda önskemål i förväg. Under träffarnas gång är det dock värdefullt att vara lyhörd för deltagarnas eventuella egna önskemål om ämnen eller specifika berättelser. En viss flexibilitet i planeringen är alltså att rekommendera.

Berättandet bör ske i enlighet med berättarpedagogiska metoder, där särskilt TAKK används (Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation) kombinerat med rörelser och upprepning. För målgruppen är rekvisita som kopplas till berättelsen mycket värdefullt, och om föremålen som används inte bara visas upp utan också kan skickas runt i publiken förstärks upplevelsen betydligt. Likaså är scenografin kring berättaren, exempelvis tyger och ljusslingor draperade över lådor och klädhängare, betydelsefull för att stödja koncentrationen.

Gemensamt återberättande av den saga man just hört är en bra metod att fördjupa upplevelsen och träna minnesförmågan. Så är också sagokort, bilder som deltagarna får med sig hem för att lättare kunna minnas och prata om berättelsen i efterhand. Återberättandet i grupp stärker dessutom delaktigheten och tränar sociala förmågor.

Att servera någon form av enkelt mellanmål eller fika till deltagarna ger träffarna ett betydande mervärde. Dels är det ett inslag som uppskattas av alla åldrar och dels kan det tillföra en välbehövlig energikick efter en stunds stillasittande under berättandet.

Men framför allt är det en social aktivitet som ger möjlighet till fördjupad kontakt med deltagarna. Runt fikabordet uppstår samtal deltagarna emellan och det ger också personal, berättare och bibliotekarier chansen att prata mer förtroligt med den deltagare som sitter närmast. Det kan vara mycket värdefullt för deltagarens känsla av delaktighet och självförtroende, och därmed också för helhetsupplevelsen av projektet.

4.8 Rast

Behovet av en eventuell rast under träffarna, där deltagarna för en stund lämnar lokalen, är helt beroende av gruppens sammansättning och avgörs därför bäst av personalen vid skolan eller den dagliga verksamheter. Beroende på vilka typer av funktionsnedsättningar deltagarna har behöver vissa mer än andra springa av sig en stund för att sedan kunna koncentrera sig igen. För andra kan däremot en rast bli ett avbrott som stör kontinuiteten och bryter den magi som kan upplevas under träffen. Personalen avgör bäst om en rast är nödvändig eller riskerar att bli ett störande moment. En medelväg kan vara att personalen ger akt på de deltagare som behöver kortare avbrott, och tar dem åt sidan vid behov utan att den pågående aktiviteten påverkas.

Pyssestunden utgör en nyttig övning i kreativitet och koncentration. På samma sätt som fikastunden ger den också möjlighet till individuell kommunikation, och till samtal kring både det som pågår just här och nu och i livet i allmänhet. För många inom målgruppen kan det vara lättare att prata fritt medan händerna är upptagna med en uppgift.

Pysselet bör ligga på en lagom enkel nivå så att det känns meningsfullt men inte oöverstigligt svårt. Det fyller också bäst sin funktion i sammanhanget om det är tydligt kopplat till den eller de berättelser som träffen kretsar kring, och blir då ytterligare en källa till repetition.

För många deltagare är också känslan av stolthet viktig, glädjen över att ha tillverkat något själv, liksom att få ta med det hem. Pysselet fungerar då på samma sätt som sagokorten, som en påtaglig påminnelse om dagen och berättelsen, vilket bidrar till att träna minnet.

Ljuslyktor gjorda av deltagarna på skola E i kommun A.

4.10 Läsfrämjande och uppföljning

Under träffarna är det ett bra tillfälle att också introducera deltagarna för annan litteratur. Det kan ske genom att den närvarande bibliotekspersonalen har med sig ett urval lämpliga böcker som anknyter till träffens specifika tema. Dessa böcker kan gärna ligga framme på ett särskilt bord, så att det är fritt att bekanta sig med dem när man vill. Under fikastunden är sedan ett bra tillfälle att hålla upp och helt kort berätta om några av dem, för att väcka deltagarnas nyfikenhet. Det är också bra om deltagarna i anslutning till träffen kan få hjälp att låna böcker.

Den personal som närvarar vid träffarna kan gärna dokumentera i bilder, och sedan sätta upp dessa fotografier där deltagarna vistas dagligen, till exempel i deras klassrum. Det ger ett fint underlag för hågkomst och repetition. Personalen kan också använda sig av sagokorten på samma sätt, i den mån de finns i skolmiljön, för att återknyta till den berättelse som de representerar.

Personalen kan efter projektets slut se till att fördjupa kontakten med närmaste folkbibliotek eller skolbibliotek, och genom regelbundna besök göra det till en välbekant miljö. Genom högläsning eller hjälp att hitta rätt böcker att låna hem kan deltagarnas egna läsande stimuleras.

Bibliotekspersonalen kan efter projektets slut bjuda in målgruppen till biblioteket, till exempelvis till speciellt riktade sagostunder, pysselaktiviteter eller för att låta deltagarna ställa ut alster de gjort själva.

Förberett bokbord i kommun B.